

Uklejska, Maria

"Universitas Litterarum. Handbuch der Wissenschaftskunde", Werner Schuder, Berlin 1953-1955 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/1, 186-187

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ułatwić poszukiwania bibliograficzne pracownikowi naukowemu zainteresowanemu dziejami nauki w Europie zachodniej.

Wiadomości o historii nauki w Europie wschodniej są ubogie i nieściśle. Z polskich uczonych praca uwzględniła naturalnie Kopernika, ale tylko Kopernika. Zresztą w bibliografii tej jedynej postaci autorzy nie ustrzegli się błędów. Oto wymieniając polskie tłumaczenie *De Revolutionibus Orbium Coelestium* dokonane przez Jana Baranowskiego datują je: 1754 r., a więc z błędem rzędu stu lat! — Spośród uczonych rosyjskich uwypuklono tylko osiągnięcia Mendelejewa, gdy już nawet Dannemann (*Die Naturwissenschaften in ihren Entwicklung und in ihrem Zusammenhange*, 1913), zdaje sprawę także z działalności Łomonosowa, Łobaczewskiego i Kowalewskiego (biologa). W bardzo starannie zestawionej bibliografii przedmiotu, obejmującej głównie prace angielskie lub na angielski tłumaczone, konsekwentnie pominięto wyżej wymienionego Dannemanna, jak również sławną historię matematyki M. Cantora: *Vorlesungen über die Geschichte der Mathematik*, które to opuszczenia są uderzające dla czytelnika z tzw. „kontynentu“.

Pamiętając o tych zastrzeżeniach możemy książkę Thorntona i Tully'ego dać do ręki nawet studentom. Jej układ ogólny jest bardzo przejrzysty, wiadomości udokumentowane, staranny indeks osobowy i wykaz skrótów ułatwiają postępowanie się nią, obszerna bibliografia sugeruje głębsze studia, a wreszcie — w związku objaśnienia postaci i faktów potrafiłi autorzy przelać własne żywe zainteresowania. Te materiały bibliograficzne nie są więc nudne; przeciwnie — wciągają w lekturę.

Słowem — bardzo pożyteczna publikacja, która może służyć jako pozycja wyjściowa dla studentów, a także jako podręczna encyklopedia książek naukowych dla osób zainteresowanych dziejami nauk ścisłych.

Maria Uklejska

Universitas Litterarum. Handbuch der Wissenschaftskunde. Herausgegeben von Werner Schuder. — Berlin. Erste — zehnte Lieferung 1953—1955, s. 819.

Jako wynik współpracy 33 autorów działających w Niemczech, Austrii i Szwajcarii, wyszedł pod koniec 1955 r. dziesiąty a zarazem ostatni zeszyt jednotomowego wydawnictwa *Universitas Litterarum*. Ten „podręcznik naukoznawstwa“ mówi we wstępie o nauce jako o bardzo złożonej całości, dotyka zagadnienia metody naukowej i klasyfikacji nauk, posługując się w tym celu niedługimi artykułami informacyjnymi o dosyć obszernych danych bibliograficznych. Każdy z następujących 27 rozdziałów — pisany zazwyczaj przez jednego specjalistę — stanowi krótką monografię jednej z nauk szczegółowych, informuje o jej strukturze, o wypracowanych przez nią metodach i daje króciutki zarys jej rozwoju.

Przegląd nauk rozpoczynają artykuły o matematyce, fizyce, chemii, a kończą — o teatrologii, wiedzy o sztuce, muzykologii, teologii i filozofii. Rozdział o organizacji nauki i zarys wiedzy o książce stanowią zamknięcie wydawnictwa.

Budowa całych rozdziałów i, co nas głównie interesuje, ich części historycznych, jest niejednorodna. Jedni autorzy przedstawiają globalnie rozwój omawianej nauki, inni — rozwój poszczególnych dziedzin; uderza to np. w historii fizyki, która rozpada się na historię mechaniki, historię nauki o cieple, historię optyki itd. aż do fizyki jądrowej. Jedni autorzy ograniczają się do wymienienia problemów i nazwisk badaczy, inni pokrótce objaśniają kolejno występujące problemy. Historia matematyki (J. Fleckenstein) obejmuje sześć stron (36—42 s.). Historia socjologii (H. Maus) 10 stron (318—323 s.) i daje przegląd ważniejszych szkół i kierunków, a historia techniki (M. Thiem) ogranicza się do podania dat najważniejszych wynalazków za okres od r. 1320—1945, używając na to nie całe dwie strony (373—374 s.). W zakresie rozwoju historii (Willy Hoppe) czytamy głównie o wkładzie uczonych germańskich, poczynając od VII w. n. e., gdy historyk psychologii (Oswald Kroh), a zwłaszcza socjologii (Maus) uwzględniają dorobek nauki francuskiej, angielskiej, amerykańskiej, i to zarówno w całym tekście, jak i podanej bibliografii.

Rozdział o organizacji nauki wzmiankuje o dziejach ważniejszych akademii, towarzystw i instytutów naukowych — głównie Europy zachodniej, ażeby ułatwić zrozumienie dzisiejszej sieci tych instytucji. Artykuł *Wiedza o książce* wypełniony jest prawie w całości informacjami historycznymi.

Mimo zwięzłości i predylekcji autorów do podkreślenia osiągnięć uczonych niemieckich, *Universitas...* przedstawia znaczną wartość użytkową: w jednym tomie skupiono informacje o wielu naukach i usystematyzowano zagadnienia wiążące się z ich historycznym rozwojem. Nie tylko studenci, lecz niekiedy także pracownicy naukowci szukają uporządkowanych wiadomości o kierunkach badań i kierunkach nauk, leżących poza ich ścisłą specjalnością. Wiadomości tego rodzaju znaleźć można właśnie w *Universitas...* także w odniesieniu do nauk młodych, jak teatrologia (w tym dziale podana bibliografia rejestruje liczne dysertacje doktorskie). Staranne indeksy: osobowy i rzeczowy ułatwiają korzystanie z wydawnictwa.

Okoliczność, że pominięto w nim prawie zupełnie udział Europy wschodniej w tworzeniu nauki, może stać się podniecią do podjęcia próby wszechstronnego opracowania zagadnień naukoznawczych (dla celów praktyki codziennej) lub choćby adaptacji do naszych potrzeb omawianego wydawnictwa.

Maria Uklejska.

Tadeusz Czeżowski, *Odczyty filozoficzne*. Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace Wydziału Filologicznego i Filozoficznego. Tom VII, z. 1. Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Toruń 1958, s. 323

Książka stanowi zbiór rozważań spisywanych w latach drugiej wojny światowej i po niej. Niektóre z nich są jedynie naszkicowane, inne rozbudowane szerzej. Autor zaznacza w przedmowie, że dadzą się one podzielić w przybliżeniu na dwie grupy: „jedne dotyczą zagadnień teoretycznych i historycznych, drugie nawiązują do problemów praktycznych... Wszystkie mają źródło w dążeniu do myślowego porządkowania spraw, z którymi spotykamy się w różnych sytuacjach“.